

**Е-подпис в България:
Още един начин за по-малко
бюджетни разходи**

Март 2010 г.

Институт за пазарна икономика
www.ime.bg

Съдържание

Резюме.....	4
Въведение.....	5
България и информационните технологии	5
Е-подпис в България	6
Електронни услуги, предоставяни от централната администрация	17
Разходи и ползи от прилагане на е-подпис.....	19
Предимства от използването на е-подпис.....	20
Препоръки за насърчаване използването на е-подпис.....	20
ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Добри практики за развитие на е-правителство и функционалност на е-подписа	21
ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Нормативни актове, свързани с е-правителството в България	27
ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Ситуацията в България.....	28
ПРИЛОЖЕНИЕ 4	34

За ИПИ

Мисията на ИПИ е да развива и защитава пазарните подходи за преодоляване на предизвикателствата, пред които гражданите на България и в региона са изправят. Тази мисия се преследва още от 1993 г., когато Институтът е официално регистриран като неправителствена организация.

Целите на ИПИ са да предоставя независима оценка и анализ на политиката на правителството, както и да служи като трибуна за обмяна на възгледи и мнения на икономисти и наблюдатели по различни въпроси.

ИПИ е носител на:

- ✓ **Златен ключ 2008** на Програма Достъп до Информация за упоритото търсене на документи по реда на Закона за достъп до обществена информация;
- ✓ **Неправителствена организация на годината 2007** на мрежата Stockholm Network за разпространението на идеите за свободен пазар и личен избор в Европа;
- ✓ **Медия за 2007** на мрежата Stockholm Network за успешната работа на Института с медиите и популяризиране на идеите си чрез различни информационни формати;
- ✓ Награда **Темпълтън** за 2006 на фондация Атлас за дългогодишните си усилия и принос за поддържане на принципите на свободата и пазарната икономика;
- ✓ **Специалната награда** за 2001 на Министерски съвет за цялостен принос в развитието на гражданското общество в България.

Публикации на ИПИ през 2009:

1. **Оценка на въздействието от повишаването на минималните осигурителни прагове през 2009**, март 2009
2. **Ден на свобода от правителствена намеса**, май 2009
3. **България в международните класации (70 мерки за повишаване на благосъстоянието в България)**, юни 2009
4. **Субсидии и данъчни облекчения пречат на родното земеделие**, юни 2009
5. **Оптималният размер на държавата**, юли 2009
6. **Оценка на въздействието на регулирането на адвокати, нотариуси, фармацевти, одитори, архитекти и счетоводители**, юли 2009
7. **Индекс „Местни условия за правене на бизнес“**, юли 2009
8. **Икономическата свобода по света**, септември 2009
9. **Минимум информация, високи разходи, рекордна численост (кратък анализ на работата на МВР)**, ноември 2009
10. **Дупки в данъчните закони водят до половин милиард лева загуби**, октомври 2009
11. **Проекто-бюджет за 2010 – преглед, анализ и препоръки**, октомври 2009
12. **Алтернативен държавен бюджет с ниски данъци за 2010**, ноември 2009

Резюме

Настъпилата икономическа криза изправи правителствата пред редица бюджетни трудности, които изостриха нуждата от оптимизиране на дейностите и повишаване на ефективността на администрацията. Изследване на ОИСР от 2009 г. сред 22 страни показва, че 16 от тях са включили **електронното правителство като един от подходите за справяне с ефектите от кризата**. Страните насочват усилията си към увеличаване на ефективността и намаляване на прехосването на публични средства от страна на обществения сектор; повишаване на доверието на обществото към администрацията и увеличаване на качеството на публичните услуги.

Редица вътрешни и международни анализи посочват, че в България качеството на административните услуги е незадоволително, възприетията за корупция са високи, има редица пречки пред бизнеса, а нивото на прозрачност остава ниско. Това са част от причините местният бизнес да е по-слабо конкурентноспособен заради скъпи и тромави бюрократични процедури. Един от най-ефективните начини за решаването на тези проблеми е използването на е-подпис от администрацията при взаимодействието с бизнеса и гражданите.

В България са налице нормативните актове, необходими за развитие на е-управлението, и в частност използването на електронен подпис. За съжаление, към момента развитието на е-правителството се свързва с купуване на компютри за администрацията, обучение на огромна част от служителите, изработка на интернет страници и закупуване на хиляди е-подписи.

Въпреки тези (скъпоструващи) инициативи, все още са налице основни проблеми, спъващи развитието на е-правителство:

1. Системата на е-правителството е разпокъсана и не се спазват законовите разпоредби;
2. Институциите нямат изградена комуникационна инфраструктура помежду си;
3. Институциите нямат работещи е-услуги;
4. Държавните институции не (искат да) използват ефективно възможностите на е-подпис;
5. Липсва информация за възможностите, които е-правителство предоставя на гражданите и бизнеса.

Анализ на ИПИ от 2007 на закона за електронното управление показва, че нетният ефект от работещо е-правителство за следващите 10 години **е положителен, т.е. има повече ползи**, отколкото разходи, и той е в размер **на 2,2 млрд. лв.**

Препоръките на ИПИ за бъдещи действия са:

1. Ефективни мерки спрямо администрациите, които не използват е-подпис;
2. Въвеждане на принципа „електронни услуги – безплатни, услуги на гише – двойно по-скъпи“;
3. Публична информационна кампания за възможностите на е-подписа.

Първите две не изискват харченето на допълнителни средства, а разходите за третата са пренебрежимо малки и за кратък първоначален период.

Въведение

Целта на това изследване е да анализира степента на използване на е-подпис в България.

Фокусът е насочен към възможностите, които предоставя е-подписа в ежедневната работа между държавната администрация, бизнеса и гражданите.

На базата на анализа са направени препоръки и насоки за по-бързото развитие на е-правителство и в частност, на използването на е-подпис.

В приложенията е представена подробна информация за законодателната база, оформяща рамката на функциониране на е-подпис, политиките и развитието в България. Посочени са и добри примери за функционалност на е-подписа.

България и информационните технологии

Домакинства¹

Статистиката показва, че 29,6% от домакинствата в България са имали достъп до интернет през 2009 година. С 4,3 процентни пункта е нараснал относителният дял на населението, което се е възползвало от неограничените възможности, които предлагат съвременни компютърни технологии, а 39,7% от лицата в България са посочили, че „сърфират“ в интернет всеки ден или поне веднъж седмично за различни цели или дейности. От тях най-активна е възрастовата група на подрастващото поколение от 16 до 24 години, 75,1% от които регулярно използват интернет (всеки ден или поне веднъж седмично), следвана от лицата между 25 и 34 години - 60,1%.

Относителният дял на висшистите, които се възползват от предизвикателствата, които предлага глобалната мрежа, е 75,1%, докато от лицата със средно образование 39,8% „сърфират“ всеки ден или поне веднъж седмично. От лицата, които са използвали интернет през първите три месеца на 2009 г., 24,7% са използвали услугите на е-правителство за получаване на информация от публичната администрация или с цел изтегляне и/или изпращане на официални формуляри.

Бизнес

През 2009 г. се запазва тенденцията на растеж и все по-широко приложение на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) в предприятията. Делът на предприятията, които имат достъп до интернет (83,9%), е нараснал с 0,4% спрямо предходната година.

Расте и делът на заетите в предприятията, които при извършване на служебните си задължения използват компютър свързан с интернет поне веднъж седмично (20,4%). През 2009 г. най-голям е делът на заетите в малките предприятия (27,2%), които имат възможност да работят в интернет среда.

Делът на компаниите, които са използвали услугите на е-правителство през 2009 г., нараства като 60% от предприятията през 2009 г. са се възползвали от удобствата на глобалната мрежа, за да получат информация, да изтеглят или изпратят попълнени формуляри по интернет до публични институции. Най-активни са големите

---

¹ Информацията в тази част на доклада е с източник *Основни резултати от изследванията за използването на информационно-комуникационните технологии (ИКТ) и е-търговия в предприятията и домакинствата проведени през 2008 година* на НСИ.

предприятия с над 250 заети - 88,9% от тях са използвали услугите на е-правителството през 2009 година.

Данните сочат, че все повече компании в България ориентират своята пласментна политика към използване на глобалната мрежа. Делът на предприятията, които са получавали поръчки за продажби на стоки или услуги в интернет се е увеличил двукратно през последните две години и през 2009г. достига 4,2%. Въпреки това, електронната търговия в предприятията е все още слабо развита и България е на едно от последните места в ЕС по използване на он-лайн пазарите за покупки през 2009 г. (8,3%).

Е-подпис в България

Характеристика и доставчици на удостоверителни услуги

Удостоверението за електронен подпис, наричано още цифров сертификат, представлява форматирани данни, които свързват определен абонат (физическо или юридическо лице) с неговия публичен ключ, записани върху смарт карта. Електронният подпис може да се ползва от всяко физическо и юридическо лице.

Удостоверението за електронен подпис прави възможно онлайн плащане на данъци и такси, подаване на митнически и данъчни декларации, достъп до граждански и търговски регистри, онлайн банкиране, извършване на значими по размер онлайн плащания по търговски транзакции (електронна търговия), получаване на оторизиран достъп до конфиденциална информация, възможност за електронно подписване на документи/договори и др.

Таблица 1: Регистрирани доставчици на електронен подпис в България към октомври 2009 г.

	Цена за издаване ² (лв.)	Цена за подновяване (лв.)	Цена за преиздаване ³ (лв.)	Време за получаване
"Информационно обслужване" АД	70 - 100	22 - 75	40 - 70	N/A
"Банксервиз АД"	67 - 105	18 - 48	47 - 87	N/A
"Инфонотари" ЕАД	64 - 100	18 - 45	44 - 80	N/A
„Спектър“ АД	41 - 95	17 - 43	17 - 60	1 ден
"СЕП България" АД	39	6 - 24	28 - 45	2 дни

Източник: Интернет мониторинг на ИПИ

Издаването на удостоверение за електронен подпис се осъществява само веднъж - при първоначално издаване на удостоверение. Изисква се набор от документи, който е различен за физически и юридически лица. Подаването може да стане на място или по пощата (изискването е документите да са нотариално заверени). Получаването на подписа обикновено става на място, като при някои доставчици има опция да се изпрати по пощата, но преди това трябва собственикът на е-подписа да се е разписал на място или да са изпратени нотариално заверени документи.

Съществуват различни видове електронни подписи. Цените за издаване за физически лица са около 40 - 50 лв. (включва карта и четец), а тези за юридически лица могат да надминат и 100 лв. Цената зависи от вида на картата и четеца, дали сертификатът се

² С включена смарт карта и четец.

³ С включена цена за смарт карта (четец не е необходимо да се закупува).

издава за първи път или се подновява, дали подписът е за физическо или юридическо лице и др.

Валидността на сертификатите обикновено е една година. Всяка година се заплаща такса за подновяване на издадения сертификат, като тя варира от 6 до 75 лв.

Подновяване на сертификат може да бъде извършено само ако:

- всички данни в сертификата са същите, както и в първоначалната заявка за издаване и
- сертификатът е валиден към момента на подновяване.

Съдържанието на подновения сертификат е идентично с това на текущия сертификат, с изключение на срока на валидност, който започва да тече от датата на подновяване, вписана в сертификата.

Само регистрирани от Комисията за регулиране на съобщенията (КРС) доставчици на удостоверителни услуги могат да издават удостоверения за универсален електронен подпис. За да стане доставчик на подобна услуга, лицето трябва да подаде заявление до КРС. Към заявлението се прилагат необходимите документи (описани в Наредба за реда за регистрация на доставчиците на удостоверителни услуги) и се заплаща държавна такса. Заявлението за регистрация се разглежда в едномесечен срок.

Освен заявление, за бъдещите доставчици на удостоверителни услуги има и други специфични изисквания. Например, доставчикът е длъжен по време на дейността си да разполага с техническо оборудване и технологии, отговарящи на изискванията. Във всеки момент от дейността си доставчикът на удостоверителни услуги трябва да разполага с парични средства в брой или по банкова сметка в размер не по-малък от 20 000 лв.⁴

Готовност за ползване на е-подпис в България

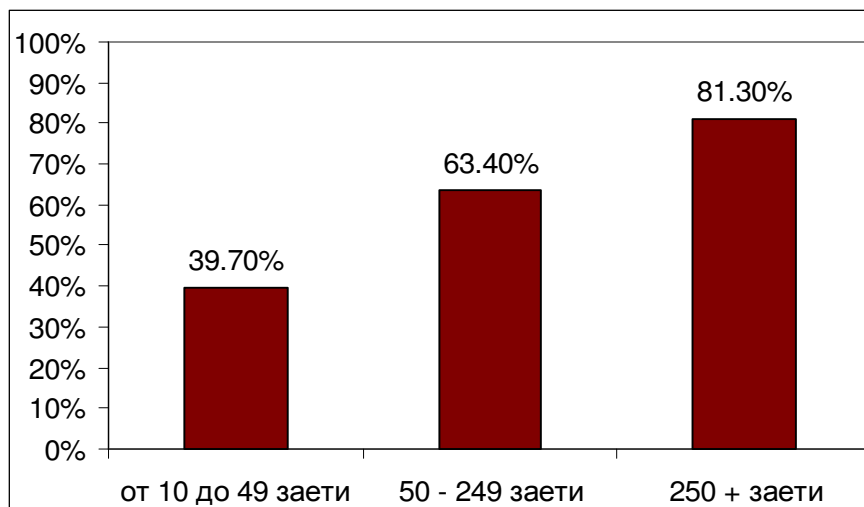
През 2009 г. по данни на НСИ общо 45,5% от фирмите, имащи достъп до интернет в България, използват **е-подпис** в ежедневната си работа - 81,3% от големите фирми използват е-подпис, но едва 39,7% от малките фирми и 63,4% от средните фирми имат практика с използването на услуги, позволяващи е-подпис.

Данните на НСИ за използването на услугите, предоставяни от **е-правителството** на граждани, също са доста негативни. През 2008 г. едва 24% от гражданите с достъп до интернет са използвали електронни услуги, предоставяни от българските държавни институции за получаване на информация от публичната администрация или с цел изтегляне и/или изпращане на официални формуляри. През 2009 г. този процент е нараснал символично до незавидните 24,7%.

---

⁴ За повече информация, виж [Наредба за дейността на доставчиците на удостоверителни услуги, реда за нейното прекратяване и за изискванията при предоставяне на удостоверителни услуги](#)

Графика 1: Използване на е-подпис от фирмите в България през 2009 г.

Източник: НСИ

Данните от графиката трябва задължително да се анализират, имайки предвид структурата на фирмите в икономиката. В България делът на малките и средни предприятия е над 94% от всички фирми. Фактът, че голяма част от МСП не използват е-подпис, най-малкото означава, че все още значителна част от фирмите е далеч от ефективна, бърза и евтина комуникация с администрацията.

Сред основните причини да не се използва широко е-подпис са:

✓ **Липса на електронни услуги, заради които си струва да се купи е-подпис**

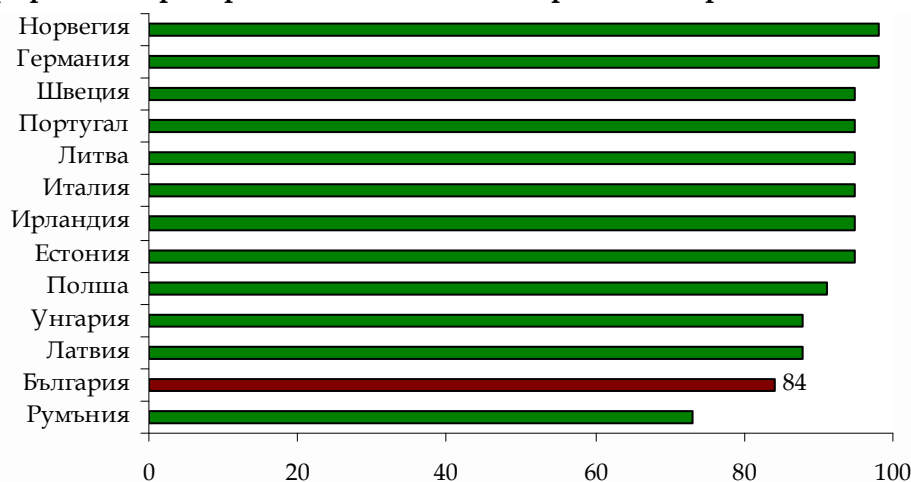
Въпреки че има добри примери, общата картина е много мрачна – повечето т.н. електронни услуги не са нищо повече от информация на интернет страница. Другият често срещан вариант е те практически да не се използват от администрацията, дори и да има създадени условия и инфраструктура.

✓ **Ниско ниво на използване на ИКТ сред населението и фирмите в България**

Изооставането на България по отношение използването на интернет и компютърната грамотност на населението също обясняват ниското ниво на използване на е-подпис. От едно страна, статистиката показва, че 84% от фирмите в България през първите три месеца на 2009 г. са използвали интернет. От тези фирми, обаче, само 47% са го правили с цел да подадат попълнени формуляри към различни публични органи, за някои от които се изисква е-подпис.

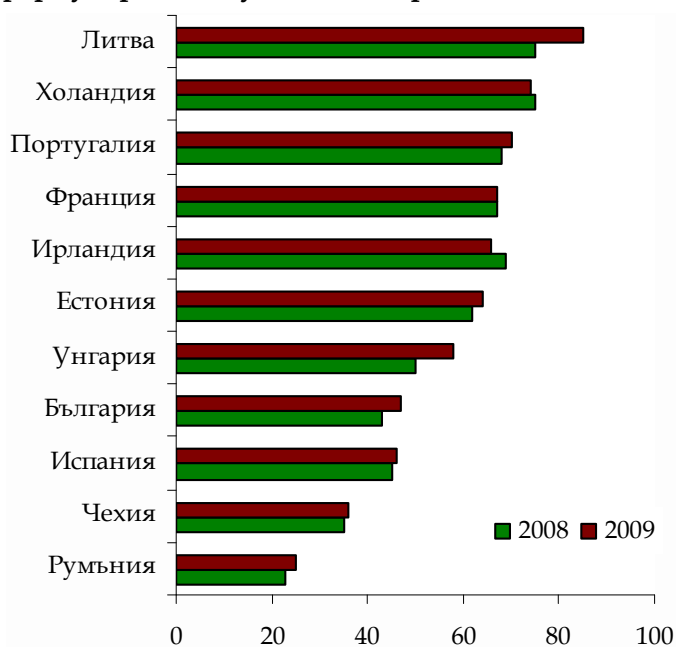

Графика 2 : Предприятия с достъп до интернет като процент от всички (2009 г.)

Източник: Евростат

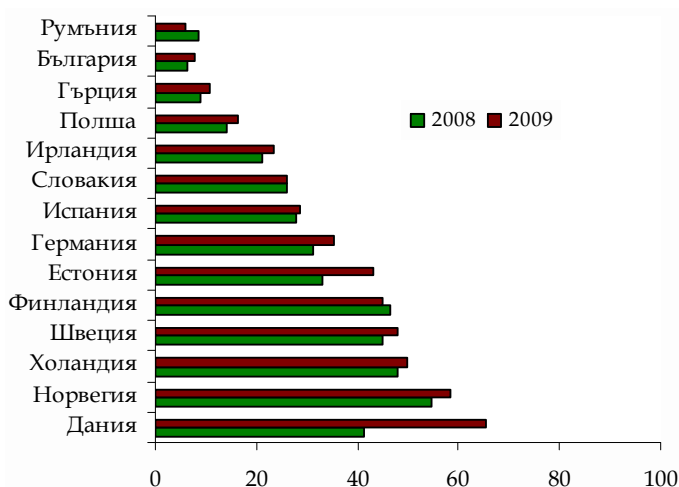
Графика 3: Предприятия, използващи интернет за подаване на попълнени формуляри към публичните органи

Източник: Евростат

От друга страна, от гражданите, които използват интернет, само 7,9% са го направили с цел да получат повече информация за публичните органи. Това е огромна разлика в сравнение с фирмената практика, но не е необяснима – значителна част от информацията от държавните институции пряко засяга компаниите.

Графика 3: Граждани, използващи интернет за получаване на информация от публичните органи от интернет страниците им

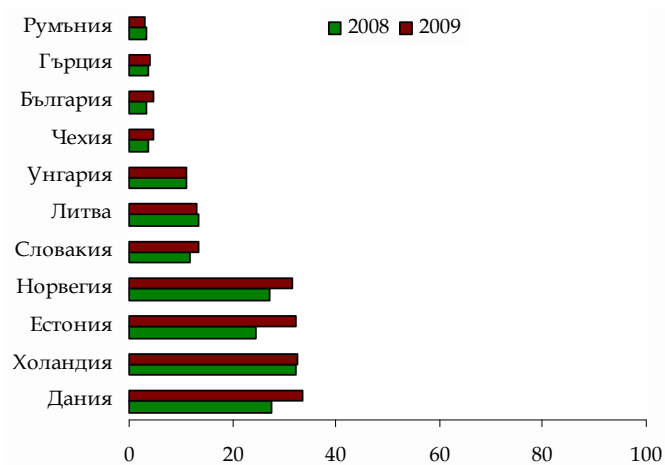

Източник: Евростат

Ако проследим по-нататък процеса на взаимодействие, ще забележим, че само 4,7% от хората, използващи интернет са го направили с цел изпращане на попълнени формуляри, което в повечето случаи изисква е-подпис.

Фирмите имат много по-редовна комуникация и редица повтарящи се задължения за подаване на справки, уведомления, декларации и т.н. От тази гледна точка, разходът за е-подпис е на практика нулев от гледна точка на оптимизацията на работа. Не е такава ситуацията при гражданите, за които потенциалните услуги, за които може да се използва е-подпис, са силно ограничени и често не оправдават разхода.

Графика 4: Граждани, използващи интернет за изпращане на попълнени формуляри до публичните органи

Източник: Евростат

✓ **Ниско ниво на информираност на потенциалните ползватели за възможностите за електронна комуникация**

Факт е, че гражданите и бизнесът нямат достатъчно информация за случаите, в които може да използват е-подпис в работата си с държавната администрация. Често тези възможности не са явно указани на интернет страниците на институциите.

✓ **Пренебрежими ефекти от ползването на е-подпис, които не отговарят на усилията и разходите за него**

Тази причина е в сила най-вече за ниското ниво на използване на е-подпис от гражданите. В повечето случаи гражданите използват е-подпис за подаване на годишна данъчна декларация. Като се вземе предвид процедурата за получаване на е-подпис (документи, цена и време), обаче, често това е неоправдан разход.

✓ **Услугите, предоставяни с е-подпис от администрацията не са интегрирани в цялостен процес**

Честа практика е подаването на заявление да е възможно с е-подпис, но заплащането на услугата или получаването на съответната справка или удостоверение да става на място. Това на практика обезсмисля в значителна степен ползването на е-подпис, въпреки че може да спестява определени разходи.

Два примера

За целите на анализа направихме изследване на нивото на използване на е-услуги в две от институциите с относително добре развити онлайн услуги – Национална агенция за приходите и Агенцията по вписванията⁵.

Е-услуги на НАП

Основното изграждане на системата на НАП, свързано с предлагането на е-услуги, се осъществява в периода 2007-2008 г.. Институцията предлага 138 административни услуги, от които 27 могат да се извършат с помощта на е-подпис, а останалите 111 трябва да се извършат на място.

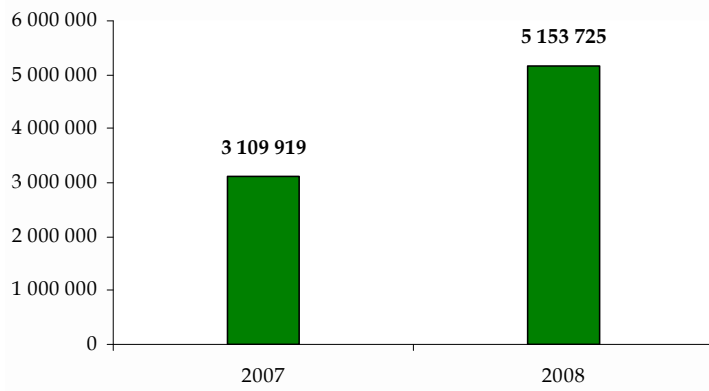
За 2007 г. общият брой подадени документи (декларации, молби, плащания и др.) в системата на НАП с е-подпис са 3 109 919, а за 2008 г. броят нараства до 5 153 725, т.е. има растеж с около 66% за една година.

Важно е да се знае, че НАП не събира такси за подаване на хартия и за подаване по електронен път, с изключение на такси за вписване на обменно бюро и такса за вписване на промени в обстоятелствата.

---

⁵ Данните са получени след подаване на заявление по Закона за достъп до обществена информация.

Графика 5: Брой подадени документи в системата на НАП с е-подпис

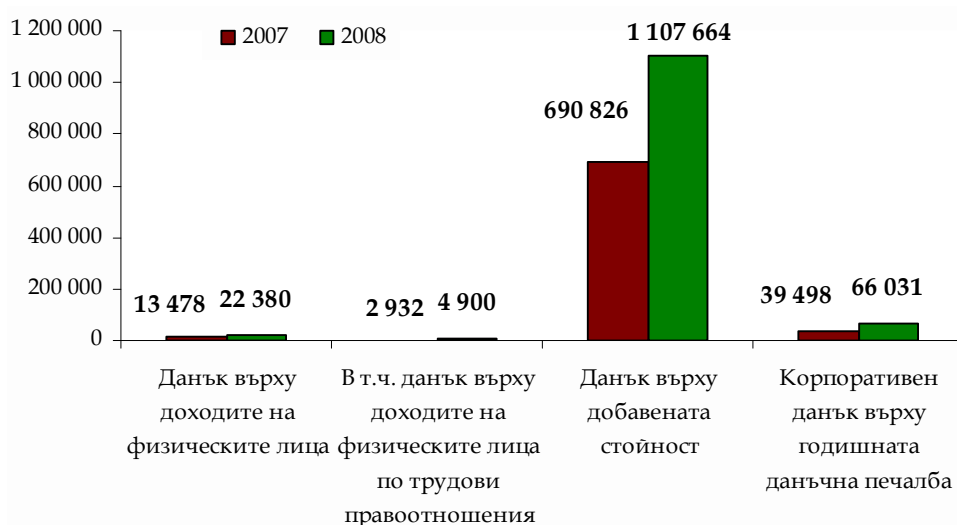

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Статистиката за данъчните декларации показва, че броят на подадените по електронен път ДДС документи нараства с над 60% само за една година – от 690 826 до 1 107 664. Това е логично развитие, тъй като декларациите по ДДС се подават редовно и от по-големите фирми.

С близо 67% нарастват подадените документи по електронен път и за корпоративен данък за периода 2007-2008 г.. Имайки предвид, че на практика всички фирми трябва да подават такава декларация, статистиката показва силно ограничено използване на е-подпис за точно тази декларация.

Графика 6: Подадени данъчни декларации с е-подпис по видове данъци в системата на НАП за 2007-2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Интересни са и данните за ръста на електронните плащания в системата на НАП, които не изискват е-подпис, а само регистрация на интернет страницата на институцията.

За периода 2007-2008 г. извършените е-плащания от физическите лица са съответно 2 269 и 3 828 броя, т.е. увеличение с 69%, а е-плащанията от юридически лица са 3 581 и 7 344 броя, като това е ръст от 105% за разглеждания период.

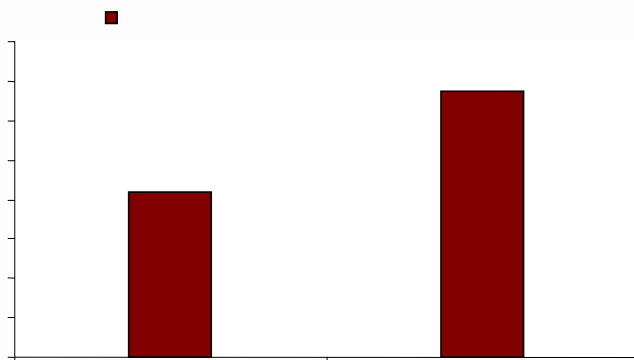
Графика 7: Извършени брой плащания в системата на НАП за периода 2007-2008 г. (услугата не изисква е-подпис)

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Подадените документи, свързани с ДДС също бележат сериозен растеж със 60% на годишна база.

Графика 8: Подадени ДДС документи за периода 2007-2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Общо подадените декларации в системата на НАП чрез е-подпис също показват огромен ръст. Само за период от една година подадените декларации от физически лица се увеличават със 66%, а подадените декларации от юридически лица бележат увеличение с над 100%.

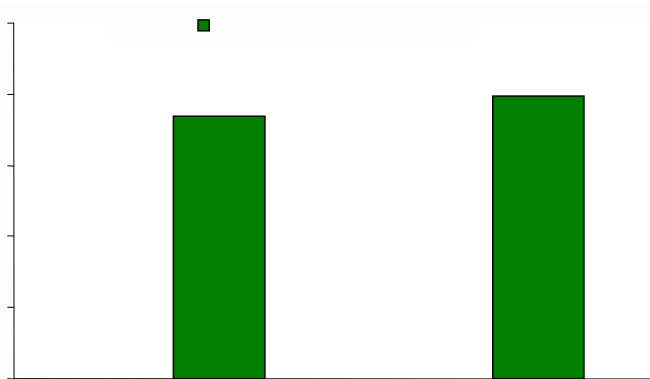
Графика 9: Брой подадени с е-подпис декларации от ФЛ и ЮЛ в системата на НАП за периода 2007-2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Най-малко развитие се наблюдава при документите, свързани с интрастат, като там увеличението за юридически лица е едва около 7% на годишна база. Това отчасти може да се обясни и със спецификата при изискването за подаване на месечна декларация интрастат (за повече информация виж [тук](#)).

Графика 10: Подадени с е-подпис декларации интрастат в системата на НАП за периода 2007-2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Растежът на броя подадените **заявления** в системата на НАП също показва добри тенденции. За периода 2007-2008 г. подадените заявления от физически лица с е-подпис в системата на НАП са се увеличили с приблизително 130%. И въпреки че показва положително развитие, трябва да се погледне от друг ъгъл – колко често и какви заявления са подавани от гражданите и не е ли възможно този процес да се оптимизира. Например, част от заявленията са за ползване от други държавни институции и не трябва да се изискват от гражданите, а администрациите трябва да си разменят служебно информацията.

Графика 11: Подадени заявления от ФЛ и ЮЛ в системата на НАП за периода 2007-2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Трябва да се отбележи и сериозният ръст при използването на възможността за онлайн подаване на ежемесечните декларации за платени осигуровки (декларация №6) – около 105% на годишна база.

Графика 12: Подадени осигурителни декларации №6 с е-подпис в системата на НАП за периода 2007-2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Е-услуги на Агенция по вписванията (АВ)

Получените данни от Агенцията по вписванията показват подобна картина на повишение при използването на е-услуги.

Направените справки по електронен път в регистър БУЛСТАТ за 2007 г. са 163 101, а за 2008 г. - 355 437 или това е ръст в размер на 118% на годишна база. За 2008 г. постъпилите заявления и предоставени удостоверения по електронен път са общо 38 146 броя⁶.

⁶ Подаването на заявления и предоставянето на удостоверенията са само една част от многото административни услуги, които извършва АВ, т.е. цифрата не трябва да заблуждава, защото тя не се отнася за всички услуги.

По отношение на постъпилите заявления и предоставените удостоверения по електронен път, АВ предоставя статистическа информация само за 2008 г.. Данните показват, че броят на постъпилите заявления (за запазване на фирма и др.) е 35 055 бр., а предоставените удостоверения (за актуално състояние и др.) са 3 091 бр. Заявления за запазване на фирма, както и за актуално състояние могат да се подават при наличие на електронен подпис.

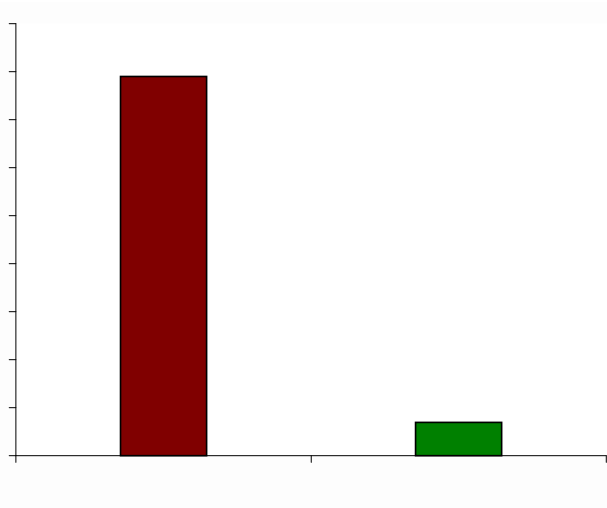
Графика 13: Брой постъпили заявления и предоставени удостоверения по електронен път в Търговския регистър за 2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Трябва да се отбележи, че въпреки сериозното развитие на ползваемостта на е-услугите в АВ, данните за постъпили заявления по начин на подаване от началото на 2009 г. показват, че едва 9-10% от тях са по електронен път. В случая информираността за възможностите на конкретно предлаганата е-услуга е доста по-ниска сред хората и бизнеса.

Графика 14: Брой постъпили заявления по начин на подаване от 31.12.2008 г. до 9.11.2009 г.

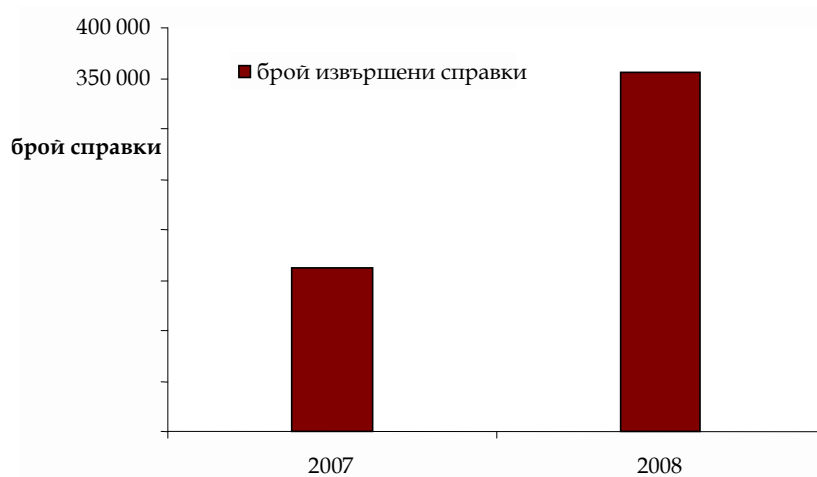

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

Възможни обяснения са липсата на информираност на потребителите за наличие на онлайн услуги, необходимостта от прилагане на хартиено копие на различни документи за различни услуги (от 111-те), които не могат да се съберат по електронен път в други институции, както и чувството на несигурност при използване на е-услуги. И трите фактора, обаче, са лесно преодолими.

Графика 15: Брой извършени справки по електронен път в регистър БУЛСТАТ за периода 2007-2008 г.

Източник: ИПИ на база заявление по ЗДОИ до НАП

На базата на получените данни става ясно, че:

1. Администрацията е технологично готова да използва е-подпис;
2. Много процедури не могат да бъдат извършвани изцяло през интернет, тъй като за някои етапи от една услуга може да се ползва е-подпис, но не и за цялата услуга, което обезсмисля по-честото му използване;
3. Фирмите все по-активно използват е-подпис.

И все пак често основната причина да не се използва е-подпис при взаимодействието на бизнеса и гражданите с администрацията е липсата на информация за неговите възможности. За да проверим тази хипотеза, направихме преглед на административните услуги на централната администрация, които могат да се извършват по електронен път.

Електронни услуги, предоставяни от централната администрация

Идентификацията на всички е-услуги максимално точно е труден процес, поради различното „*тълкуване*“ на институциите какво е е-услуга и какви са нейните характеристики. Някои структури считат, че е-услуга е единствено наличието на информация в интернет страница, други включват и специална електронна поща за комуникация, а трети прилагат най-пълен модел, като използват онлайн стандартизиран протокол чрез публично достъпно веб-базирано приложение.

Направихме мониторинг на повече от 40 държавни институции за функционалността на е-услугите, които предлагат. Някои от тях имат услуги, които практически (след опит за изпълнение на услугата и/или вследствие провеждане на телефонен разговор с институцията) не функционират. Например, на интернет страницата на „Агенция Митници“ всеки потребител трябва да може с помощта на е-подпис да подаде митнически документи. Резултатът от проведен разговор с представители на митниците показва, че практически няма подобна услуга и всичко, което е разписано на интернет страницата, не функционира.

Групирахме работещите е-услуги към месец октомври 2009 г.⁷

Таблица 1: Услуги, предоставяни от институции на централната администрация, които могат да се извършват по електронен път

Електронна услуга	Институция	Изискване за електронен подпис
Документи тип "служебна кореспонденция"	всички	Според вида на подавания документ
Документи по Закона за предложенията, сигналите, жалбите и молбите	всички	Според вида на подавания документ
Документи по Закона за административното обслужване на физическите и юридическите лица	всички	Да
Документи по Закона за достъп до обществена информация	всички	Да
Предоставяне на информация, свързана с дейността на институцията (закони, доклади, стратегии, позиции и др.)	всички	Не
Пазар за малки обществени поръчки	МФ	Да
Справки в имотния регистър	АВ	Не
Справка в регистър Булстат	АВ	Не
Регистър на имуществените отношения на съпрузите	АВ	Не
Търговски регистър (заявления, справки, запазване на фирма)	АВ	Да
Трудова борса	АЗ	Не
Публикуване на обяви за малки обществени поръчки	АОП	Да
Справка за валидност на документи за самоличност	МВР	Не
Справка за задължения по фиш	МВР	Не
Декларации и документи по ЗДДС	НАП	Да
Плащане на задължения	НАП	Не
VIES декларации	НАП	Да
Уведомления за трудови договори по чл.62 и чл.123 от КТ	НАП	Да
Осигурителни декларации	НАП	Да
Декларации за облагане с корпоративен данък по чл. 92	НАП	Да
Декларация за облагане на доходите по чл. 50	НАП	Да
Декларации за Интрастат оператори	НАП	Да
Искания за издаване на удостоверения	НАП	Да
Директива 2003/48/ЕО за спестяванията	НАП	Да

Източник: Мониторинг на ИПИ

От прегледа става ясно, че ефективно работещите е-услуги са концентрирани основно в две институции (НАП и АВ) и около 20% от работещите услуги (24 бр.) се предоставят от всички администрации. Най-често това са:

- предоставяне на информация за дейността на институцията,
- възможност за теглене на формуляри/бланки
- възможност за теглене на доклади/стратегии на интернет страниците
- получаване и обработване на заявления по ЗДОИ.

⁷Трябва да се отбележи, че НАП предлага само 27 (от общо 138) услуги, които могат да се извършат онлайн посредством е-подпис. В таблицата сме отбелязали само основните, а останалите от списъка можете да видите в ПРИЛОЖЕНИЕ 4.

Всичко останало, направено в посока развитие на е-услуги, е по-скоро плод на единични инициативи за въвеждане на е-услуги в работата на българската администрация.

Това, което е по-важно обаче е, че дори дадени структури формално да предлагат възможност за използване на е-подпис, това съвсем не означава, че цялата услуга може да се предостави електронно от администрацията. Пример за това е възможността да се подаде заявление за достъп до обществена информация с е-подпис, но невъзможност да се плати електронно предоставената информация (често става въпрос за стотинки) и необходимост отново да се посети на място касата на съответната структура, за да се плати. Това на практика означава липса на е-услуга по смисъла на нейния замисъл.

Разходи и ползи от прилагане на е-подпис

През 2007 година Институтът за пазарна икономика изготви анализ на Закона за електронното управление. Този закон е една от последните законови инициативи, които уреждат напълно правната страна на развитието на е-правителството и в частност, е-подписа. Анализът показва, че общите ползи от ефективното прилагане на закона за бизнеса и обществото като цяло биха превишавали съществено разходите.

Общите разходи възлизат на 344,7 млн. лв., като някои от тях включват:

- разходи за софтуер и хардуер;
- разходи за обучение;
- разходи за закупуване на е-подпис;
- разходи за цифровизация на документи.

Огромна част от тези разходи вече са направени в контекста на изграждането на е-правителството, т.е. към момента тези разходи не би трябвало да са пречка за развитието на е-услугите.

Общите ползи, които ИПИ оцени, са в размер на 2,5 млрд. лв., като те биха могли да се опишат в няколко групи:

- спестено време на бизнеса и администрацията за подаване, обработване и получаване на всички необходими документи;
- спестено време на управителите на фирми за подписване;
- спестени разходи от съществуваща информация в администрацията⁸;
- спестени разходи за отпечатване на документи.

Следователно, нетната полза от прилагането на закона е в размер на 2,2 млрд. лв. Трябва да се отбележи, че този анализ е направен с консервативни допускания именно по отношение на ползите за гражданите, бизнеса и администрацията.

---

⁸ Според чл. 3 ал. 1 от проекта за Закон за електронно управление: "Административните органи, лицата, осъществяващи публични функции и организациите, предоставящи обществени услуги, не могат да изискват от гражданите и организациите предоставянето или доказването на вече събрани или създадени данни, а са длъжни да ги съберат служебно от първичния администратор на данните."

Предимства от използването на е-подпис

Трябва да е ясно, че използването на е-подпис не е технологичен лукс. Е-подписът спестява разходи на бизнеса и гражданите и позволява оптимизиране на работата на администрацията. Основните предимства от използването на електронния подпис могат да се обобщят по следния начин:

- Използването на е-подпис по правило ограничава корупцията. Например в изследване на Световната банка⁹ се казва, че в град Карнатака (Индия) след въвеждането на електронна система за обработка на документи и информация свързана със поземлената собственост, спестените разходи от корупционни схеми са около 18 млн. долара годишно.
- Използването на е-подпис намалява бюджетните разходи за издръжка на институциите. От една страна, спестява време на самите държавни служители, а от друга прави ненужно използването на тонове хартия и канцеларски материали, както и съхранението на купища хартиени документи.
- Използването на е-подпис снижава разходите на потребителите за работа с администрацията. В Сингапур намалението на разходите за потребителите след въвеждането на ефективно работещи е-услуги са почти два пъти, а за някои дейности и доста повече. Например обработка на митнически документи преди е отнемала поне 3 работни дни и са били необходими от 3 до 30 документа, а към момента е необходим само един документ, времето за подаване на документа е по-малко от минута, а разходите спадат с 50%¹⁰.

Препоръки за насърчаване използването на е-подпис

Като се имат предвид по-горе изброените препоръки и видното намаляване на разходите за администрацията и потребителите, могат да се изведат следните препоръки за насърчаване използването на електронен подпис.

1. **Ефективни мерки спрямо администрациите, които не искат да използват е-подпис.**

Тези мерки могат да бъдат както под формата на материални стимули (в резултат на намалелите административни разходи), така и под формата на санкции за отделни служители и цели административни звена.

2. **Въвеждане на принципа „електронни услуги – безплатни, услуги на гише – двойно по-скъпи“**

Създаването на правилните стимули в обществото за използване на административни услуги по електронен път е един от ефективните начини, използвани в други страни. От друга страна, това е още един начин за намаляване на бюджетните разходи.

3. **Публична кампания за информираност**

Предоставянето на ясна информация за възможностите и предимствата от използването на е-подпис трябва да е сред приоритетите на всяка администрация, която предлага такива услуги.

---

⁹ За повече информация четете [тук](#)

¹⁰ За по-подробна информация вижте ПРИЛОЖЕНИЕ 1

ПРИЛОЖЕНИЕ 1: Добри практики за развитие на е-правителство и функционалност на е-подписа

ЕСТОНИЯ

Е-правителство

Електронното правителство в Естония се основава на съществуване на шест основни интернет портала, които представляват е-правителството:

- граждански портал,
- фирмен портал,
- социален портал,
- здравен портал,
- данъчен и митнически портал,
- статистически портал.

В Естония сумата, отпусната от държавния бюджет за изграждане на е-правителство е 51.7 млн.евро, като около 60-70% от нея е отделена за хардуер. За малко повече от две години (2002-2003 г.) се изграждат основните параметри за ефективно функциониране на е-правителството.

Важен момент в работата по въвеждането на е-правителството е избирането на изпълнители и партньори на проекта. Естонците не използват скъпо струващи консултанти и услугите на световните гиганти в хардуерния и софтуерния бизнес, а напротив - те внедряват т.нар. софтуерни програми с отворени кодове, които са безплатни, а ако трябва да се заплащат модификации, то те са в пъти по-евтини (Linux, OpenOffice, LAMP, JBoss, Alfresco, Google Talk).

В момента, в Естония има над 900 места (hotspots) със свободен достъп до интернет. От 2005 година във всички библиотеки, училища, университети, обществени сгради, централни части и паркове на по-големите градове има безплатен интернет достъп.

Законова рамка на е-подпис

Естонският парламент приема Закон за електронния подпис¹¹ на 8 март 2000 г. , като той влиза в сила на 15 декември 2000 г. Според него електронните подписи са еквивалентни на стандартните. Задължително е да се признават като такива навсякъде, както в публичния сектор, така и в частния. Законът поставя и регулаторната рамка за доставчиците на услугата. За да получат лиценз, те трябва да отговарят на 4 условия:

- Трябва да са юридически лица;
- Трябва да имат определен минимален капитал;

---

¹¹ В България е прието електронен и дигитален да са използват като синоними. Дигиталният подпис е математическа схема за достоверност на електронно съобщение или документ. Електронният подпис е по-широко понятие, но не всеки електронен подпис използва такава схема.

- Трябва да са регистрирани в Националния регистър на доставчиците на електронни сертификати;
- Трябва да предоставят годишен одитен доклад.

В закона е описано и признаването на чуждестранните електронни подписи - за да бъдат валидни, те трябва да бъдат признати от националните доставчици в Естония или от легитимен международен орган.

Електронна лична карта

Идеята за електронната лична карта се заражда през 1994 г., но започва да добива популярност през 1998 г., когато представители на частния сектор се срещат с Министъра на вътрешните работи. На 11 май се създава Комитет за развитие на идентификационните сертификати и тяхната техническа спецификация, базиран на директива на Министъра. От 11 март 1999 г. се създава работна група за електронните карти. Отначало се създават два отделни закона – Закон за идентификационните документи и Закон за електронния подпис. По-късно през 2001 г. те се обединяват. През ноември 2001 г. стартира миграционен портал, който дава възможност да се подават заявления за лични карти. Очакват се около 500 заявки, а реално постъпват над 5 000. Това провокира нови дискусии, които довеждат до издаването на първата електронна лична карта на 28 януари 2002 г.. За по-малко от година са издадени над 130 000 карти. Към момента има издадени над 1 милион електронни лични карти (населението на Естония е около 1,5 млн.).

Личните карти (eID¹²) съдържат електронен сертификат, но гражданите, които не искат да го ползват, могат да уведомят доставчика и той го прекратява. Така те я ползват като обикновена лична карта.

Картата съдържа два сертификата – един за идентификация и втори за електронен подпис. Те са защитени с два различни ключа и имат два различни пинкода. Всеки приносител на карта има и собствен мейл, който се прави от правителството. Той представлява името и фамилията и 4 цифрен произволен код. Този мейл е доживотен, като той не е „реален“, а просто препраща информацията към личния мейл на човека.

Снимка: Как изглежда една естонска ID card.

Източник: *The Estonian ID Card and Digital Signature Concept Principles and Solutions*, 03-07-2003

¹² За повече информация: www.id.ee

В момента, освен традиционната електронна лична карта, жителите на Естония могат да получат и мобилна такава. Тя представлява сим карта и може да се сложи в телефон, като приносителят я ползва и като телефонна карта, запазвайки своя номер. Това улеснява ползването на услугата, тъй като телефонът служи за карта и четец едновременно.

Услуги, предоставяни от е-правителството

Всички предоставяни услуги поддържат стандартната система за електронен подпис и използването на електронните карти. Не са необходими специални сертификати.

В Естония електронните документи се подписват чрез софтуера Digidoc. Продуктът на процеса на подписването е файл *.ddoc, подобен на *.zip архивиран файл. Чрез Digidoc могат да бъдат подписвани или кодирани всякакви файлове или документи. Затова, ако естонец изпрати подписан с електронен подпис документ в чужбина, получателя няма да може да го прочете, тъй като за това се изисква специалният софтуер.

За естонските потребители при вътрешната употреба на електронния подпис това не е проблем, тъй като правителството предварително е предприело стъпки към разясняване на софтуера и достъпа до него. При обратната хипотеза, естонският потребител не би могъл да знае дали чуждестранния електронен подпис е равносвален на естонския. Този проблем е решен, като е създаден механизъм документите да се подписват на интернет портала <https://ettevotjaportaal.rik.ee/>. По този начин системата може да контролира процеса на подписване със сигурна програма за електронен подпис, контролирайки и крайния формат *.ddoc.

Подписът също така регистрира часа и датата на подписване. От техническа гледна точка, при процеса на подписване, веб-програмата се свързва с естонското ведомство по сертификатите, което на свой ред се свързва с чуждестранното ведомство, за да получи потвърждение за валидността на сертификата.

Таблица 2: Основни напълно функционални услуги, позволяващи използването на е-подпис в Естония

Записване в бюро по труда	Подаване на митнически декларации
Регистриране на фирма	Подаване на документи за шофьорска книжка
Подаване на данъчна декларация	Обработка на данъци за възстановяване
Искане на различни разрешителни	Подаване на заявление за издаване на различни свидетелства ГРАО
Смяна на адресна регистрация	Кандидатстване за паспорт или подновяването му
Подаване на финансови отчети	Регистрация на МПС
Плащане на данъци и глоби	Регистрация в съда и искане на справки за съдимост
Подаване на заявка за лиценз	Електронно гласуване

СИНГАПУР

Преди 1980 г. в Сингапур само три министерства имат компютри. В цялата страна има около 100 компютърни терминала и няма изградена инфраструктура. За периода 1980 – 1985 г. правителството на Сингапур създава План за национална компютъризация. След това се приема Национален ИТ план (1986 – 1991 г.). През 1992 г. се приема нов план, озаглавен ИТ2000. Тези три плана са свързани с разработената Програма за компютъризация на публичните услуги (1980 – 1999 г.).

На 1 декември 1999 г. в Сингапур се сформира Национален компютърен борд. По-късно се създава агенция (Infocomm Development Authority), която отговаря за планирането, политиката, регулациите и развитието на IT сектора и телекомите.

За периода 2000 – 2003 г. правителството приема План за действие за е-правителство. През 2003 г. правителството на Сингапур завършва този план и приема нов (2003 – 2006 г.), който продължава и доразвива дейностите, заложи в първия (e-Government Action Plan II). Целта му е да се предоставят всички възможни услуги он-лайн, за да се улеснят гражданите. Мотото на плана е „Удовлетворени потребители, свързани жители“. Тогава се приема и стратегията известна с името „Свързан Сингапур“, чиято цел е пълното предоставяне на услугите по електронен път. Правителството има следната философия „Това, което може да се прави по електронен път, трябва да се прави по такъв“.

Структура на е-правителството

Правителството на Сингапур въвежда Национална информационна инфраструктура като гръбнак на електронното правителство. Правителството предоставя безплатни точки за достъп до интернет на удобни за жителите места като публични библиотеки, големи молове, правителствени офиси, болници, станции на метрото и други. Правителството в Сингапур предоставя компютри, сървъри, мрежи (ширококолентови и безжични), преносими устройства, смарт карти и технологии, използващи отворени стандарти, като Java, XML, Web services.

Всеки жител има уникален правителствен номер и парола. Така всеки може да ползва свободно услугите, като може да прави и справки за това колко дълго е бил в системата, колко е чакал, кои услуги е ползвал и други.

Законодателна рамка

В Сингапур има редица регулации, чиято цел е да осигурят защита на личните данни, правилна употреба на услугите, признаване на електронните подписи и транзакции, контрол на криптографията и стандарти за доставчиците. Има приет Закон за злоупотребата с компютри. През 1998 година е приет Закон за електронните транзакции, който дефинира правата и задълженията на страните при транзакциите и също така осигурява легален статут на електронните подписи и записи.

Услуги

В Сингапур има създаден Електронен граждански портал. Той предоставя различни услуги и позволява на жителите да задават въпроси и да получават отговори.

Предоставяните услуги са:

- Подаване на заявка за издаване на паспорт
- Заявление за издаване на различни сертификати
- Плащане на такси и глоби
- Подаване на документи за шофьорска книжка и подновяването ѝ
- Регистрация като безработни и помощ при търсене на работа

- Достъп до информация и подаване на документи, свързани със социалните услуги
- Предоставяне на обучителни курсове за компютърна грамотност и употреба на интернет
- Електронно обучение и употреба на смарт карти в училищата

Правителството стимулира използването на електронните услуги по следния начин: ако някой потребител отиде на място, за да си подаде дадени документи или заявления, ще трябва да плати по-висока (един вид наказателна) такса. След като се заплати таксата, служителите на администрацията са задължени да упътват гражданина до определения за целта компютър и да му обяснят начина за използване на интернет приложенията.

Бизнесът в Сингапур също има електронен портал. Услугите, които предоставя са:

- Регистриране на фирма
- Искане на различни разрешителни
- Ако дадена фирма иска да кандидатства за държавна поръчка, тя може да го направи единствено през интернет.
- Плащане на корпоративни данъци (единствено през интернет)
- Подаване на годишните финансови отчети за дейността
- Подаване на периодична информация

Има създаден електронен портал за консултации със заинтересованите страни. На него повече от 25 агенции публикуват различни документи, свързани с информацията и консултирането на жителите и бизнеса. Също така се обясняват водените публични политики.

В Сингапур има внедрена Система за онлайн лицензиране. През нея фирмите могат да подават заявления за лиценз. Има предвидена и специална форма за фирми, които искат няколко лиценза. Те я попълват и тя автоматично се препраща към различните агенции, отговарящи за конкретния лиценз. От тази система фирмите получават съобщения (чрез SMS или e-mail) за всяка промяна в статута им.

В следващите две таблици са представени данни за някои от услугите и ефекта от въвеждането на електронното правителство.

Таблица 4: Ефекти от функциониращо е-правителството в Сингапур

Правителствена услуга за граждани	Преди	Сега
кандидатстване за паспорт	2 посещения на място; процедурата отнема 7 дни	по-евтино с 6\$; процедурата отнема 3 дни и едно посещение
сключване на брак	2 посещения на място	1 посещение на място
плащане на пътна такса	1 посещение	през интернет
подаване на финансов отчет	от 10 до 30 мин 1 посещение на място	веднага през интернет
покупка на жилище	1 посещение такса 12\$	през интернет такса 6\$
подаване на заявление за препродажба	1 посещение на място; такса от 30\$ до 50\$, в зависимост от броя на стаите; процедурата отнема 3 дни	през интернет - такса 18\$ - 36\$; процедурата отнема 2 дни

Източник: Infocomm Development Authority of Singapore (IDA)

Правителствена услуга за фирми	Преди	Сега
регистрация на фирма	от 720\$ до 21 000\$, процедурата отнема 5 дни	плоска такса от 180\$, процедурата отнема 15 мин.
подаване на строителна документация	собственоръчно разнасяне на документите до 12 агенции	спестяват се около 270\$ и се подава през интернет
получаване на лиценз за увеселителна дейност	на място, процедурата отнема 2 месеца	през интернет процедурата отнема 2 седмици
обработка на митнически документи	поне 3 работни дни, от 3 до 30 документа	по-малко от минута, с 25% се увеличава продуктивността, а разходите спадат с 50%, 1 документ

Източник: Infocomm Development Authority of Singapore (IDA)

САЩ

Твърде интересен е примерът на САЩ, където всяка година Службата по мениджмънт и бюджет (OMB) наблюдава и изготвя доклад¹³ за развитието и ефектите на 24 инициативи за електронно правителство, които са одобрени от Съвета по мениджмънт към президента. Те обхващат услуги в полза на гражданите, бизнеса и служителите на федералната и щатската администрация. В този доклад се анализират няколко основни индикатора като степен на използване на е-услугата, степен на удовлетворение от потребителите, степен на развитие и подобрене на е-услугата, спестено време и разходи на потребителите и администрацията.

Например, инициативата **GovBenefits.gov** осигурява възможност на гражданите за получаване на информация, извършване на онлайн услуги и/или препратки към публични институции, които са отговорни за политиките на правителството по огромен спектър от теми, като осигуряване, пазар на труда, образование, данъци и т.н.

Службата по мениджмънт и бюджет посочва, че **за 2008 г. порталът е спестил време и ресурс на потребителите в размер на 39, 823, 536 USD**. Тази оценка се базира на 4,6 млн. посещения, като средната продължителност на едно посещение е не повече от 20 минути. Публикуваните данни показват, че от 2002 г. (когато е стартирал сайтът) броят на потребителите е регистрирал ръст от 1 095% или повече от 383 333 посещения за месец.

¹³ За повече информация четете [тук](#).

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: Нормативни актове, свързани с е-правителството в България

- **Закон за достъп до обществена информация;**
- **Наредба за електронните административни услуги** - с тази наредба се уреждат общите изисквания за предоставяне на електронни административни услуги на гражданите и организациите и начините и необходимите реквизити за подаване на електронни документи;
- **Наредба за регистриране на информационните обекти и на електронните услуги** - с наредбата се определят условията и редът за воденето, съхраняването и достъпа до регистъра на информационните обекти и до регистъра на електронните услуги, както и техническия стандарт за описание на информационните обекти;
- **Наредба за удостоверенията за електронен подпис в администрациите** - с наредбата се уреждат условията, редът и политиките за придобиване, използване, подновяване и прекратяване на удостоверения за електронен подпис в администрациите;
- В допълнение на Стратегията за електронно правителство на Република България с РМС №482 от 28.06.2006 г. е приета **Българска национална рамка за оперативна съвместимост на информационните системи**. Тя дефинира разработването на правила за системна интеграция и оперативна съвместимост на приложения, както и разработване на препоръки за “архитектура на информационната система”. Създаването на национално хранилище за информационни ресурси е другото основание за приемането на национална та рамка;
- **Наредба за изискванията към алгоритмите за усъвършенстван електронен подпис;**
- **Наредба за реда за регистрация на доставчиците на удостоверителни услуги;**
- **Наредба за дейността на доставчиците на удостоверителни услуги, реда за нейното прекратяване и за изискванията при предоставяне на удостоверителни услуги;**
- **Вътрешни правила за реда и формата за извършване и съхраняване на електронните документи от органите, определени в Постановление № 153 от 05.07.2004 г.;**
- **Инструкция за изграждане и функциониране на Регистър на информационните обекти;**
- **Инструкция за изграждане и функциониране на Регистър на електронните услуги.**

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: Ситуацията в България

Регулаторна рамка на електронния подпис на ниво ЕС

Използването на електронен подпис на ниво Европейски съюз се урежда от Директива 1999/93 от 13 декември 1999 година относно правната рамка на общността за електронните подписи. Целта на директивата е както да улесни и разпространи използването на електронни подписи, така и да спомогне за тяхното правно признаване. В случаи, при които електронните документи се използват за валидизиране на по-значими актове (съдебни документи, регистрация на търговски дружества, отчуждаване на недвижими имоти, достъп до информация относно работите на съсловни организации и др.), идентификацията на физическото лице трябва да се осигурява по подобаващ начин. Съгласно Директива 1999/93 електронният подпис е подходящото средство за идентификация.

От друга страна, директивата не обхваща аспектите, свързани със сключването и валидността на договорите или други правни задължения, при които има изисквания относно формата, предвидени в националното законодателство или в законодателството на общността. Тя също така не засяга правилата и ограниченията в националното законодателство или това на общността, уреждащи използването на документи. Съгласно чл. 4 ал.2 от Директивата, държавите-членки гарантират, че продуктите за електронен подпис, които отговарят на изискванията на директивата, са разрешени за свободно движение на вътрешния пазар. В допълнение на това Директива 2006/123 на Европейския парламент от 12.12.2006г. постановява, че страните членки трябва да осигурят улеснен достъп по електронен път до административни процедури и услуги чрез единичен контакт с компетентните органи.

От тази гледна точка страните-членки дефинират необходимостта от въвеждане на определени услуги, предоставяни по електронен път в рамките на общността. На базата на проведените дискусии, на 12 февруари 2001 година окончателно се приемат 20 основни обществени услуги – 12 за гражданите и 8 за фирмите.

Целта на европейската законодателна рамка е да създаде възможно по-опростена среда за развитие и предоставяне на е-услуги от страните-членки (минимумът за всяка страна са 20-те гореспоменати услуги). Също така се урежда и въпросът с признаването на е-подписите в ЕС, независимо къде са издадени.

Правна уредба на електронния подпис в България

В България са налице основните нормативни актове, създаващи необходимата основа за развитие на е-управлението и в частност, използването на е-подписа. Основните нормативни документи, уреждащи отношенията във връзка с развитието на електронното правителство в България към настоящия момент, са изброени по-долу:

Административно процесуалният кодекс урежда общите правила и изисквания свързани с издаването, оспорването и изпълнението на административните актове. Разпоредбите в кодекса следва да се спазват както при издаването на „хартиен“, така и при издаването на „електронен“ административен акт.

Законът за електронно управление (ЗЕУ) урежда дейността на административните органи при работа с електронни документи, предоставянето на административни услуги по електронен път и обмена на електронни документи между

административните органи. Той се прилага по отношение както на дейността на лицата, осъществяващи публични функции, така и на организациите, предоставящи обществени услуги. Законът неотменимо задължава държавните служби да положат нужните усилия за действителното прилагане на концепцията за е-правителство. От гледна точка на защитата на личните данни в процеса на електронна комуникация, **Законът за защита на личните данни** се явява като допълващ фактор за реда и условията за използване и разпространение на лични данни.

Закон за електронния документ и електронния подпис (ЗЕДЕП) урежда електронния документ, електронния подпис и условията и реда за предоставяне на удостоверителни услуги. С приемането на закона електронната форма на изявленията е приравнена по правни последици с писмената, тоест електронният подпис е правно равнопоставен с „мокрия подпис“. Важно е да се подчертае, че ЗЕДЕП определя единствено универсалния електронен подпис като средство за комуникация с държавни институции, т. е. единствено той може да се използва за нуждите на електронното правителство, когато автори или адресати са държавни органи или органи на местното самоуправление¹⁴.

Държавна политика в областта на е-правителството

Като основополагаща инициатива за развитието на информационно-комуникационната среда трябва да се разглежда *Стратегията за развитие на информационното общество*, приета през 1999 г. и актуализирана през 2001 г. В качеството си на рамков документ тя изигра важна роля за въвеждането на относително добри законодателни инициативи и тяхното приложение в отношенията между държава, граждани и бизнес. През 2002 г. се прие *Стратегия за развитие на електронно правителство* и фактически цялата специфична проблематика, свързана с електронното управление (инфраструктура, стандарти и т.н.), залегна в нея. Посредством *Стратегията за електронно правителство* държавата се ангажира да осъществява модерно и ефикасно управление със средствата на съвременни информационни технологии, за да посреща реалните потребности на гражданите и на бизнеса по всяко време и на всяко място. Стратегията поставя три основни цели:

- *“Предоставяне по електронен път на качествени, икономически ефективни и леснодостъпни административни услуги на гражданите и на бизнеса”;*
- *“Разширяване на технологичните възможности на гражданите и на бизнеса за участие в държавното управление”;*
- *“Създаване на организационна, комуникационна и информационна среда за ефективно и прозрачно функциониране на държавната администрация в съответствие с принципите, нормите и най-добрите практики на Европейския съюз”;*

През всичките тези години наблюдаваме заявена политическа воля за бързото развитие на е-правителството в страната. През годините българската администрация направи някои положителни стъпки в практическото реализиране на принципите на е-правителството, сред които можем да отбележим:

---

¹⁴ Чл. 13, ал. 2 и 3 от ЗЕДЕП.

1. Приемане на **стратегически документи и подсигуряване на законодателна база** за развитието на е-правителството.
2. Обезпечаване на централната и местната администрация с необходимите **хардуерни и софтуерни продукти**;
3. **Обучение** на голяма част от публичната администрация;
4. Различни **пилотни инициативи** за реализация на е-правителство, както в отделни общини, така и в отделни централни администрации. Действията, обаче, бяха основани по-скоро на стихийен принцип, отколкото на последователна политика;
5. **Въвеждане на т.нар. „обслужване едно гише“** и опити за повишаване на ефективността на работния процес (за съжаление в повечето местни администрации принципите на едно гише практически не се спазват и административното обслужване е на незадоволително ниво¹⁵);
6. **Изграждане на различни интернет портали**, страници на институции и местни администрации, предоставящи специфичен достъп до информация и/или административни услуги (www.egov.bg, www.strategy.bg и др.) ;

Въпреки отчетените усилия от страна на държавата, трябва да се подчертаят и реалните проблеми и неизпълнени ангажименти от страна на българските публични власти. Някои от основните пропуски и недостатъци на системата на е-правителството към момента могат да се групират по следния начин:

1. Системата на развитие на е-правителството е разпокъсана и неструктурирана, като това пречи на оперативността и функционалността ѝ. Очевидно стратегията за е-правителство се изпълнява на парче, без ясна обща визия и последователност на действията. Това впечатление може да се допълни и от разглеждането на т.нар. актуализирана стратегия за е-правителство с решение №482 на МС от 2006 г. В този вариант стратегията отчита само част от пропуските, като отново не дефинира логически обвързани действия и политики за завършване на цялостната визия и функционалност на е-управлението и в частност, на е-правителството. Като доказателство за това е абсолютно стихийното и спорадично откриване на различни технологични нововъведения в държавните институции, което „естествено“ не означава, че те са част от по-голяма логически подредена структура от действия, с цел постигане на ефективно работещо е-правителство.
2. Липса на отчетност, прозрачност и ефективност на изразходвани средства. Според Плана за изпълнение на стратегията за е-правителство българската държава е отделила 131 млн.евро за периода 2003-2006 г. Разбивайки сумата за три години се вижда, че на година българската страна е харчила средно по около 44 млн. евро, което се движи в диапазона от около 0.5% до 0.7% от бюджета на страната по данни за периода 2003-2005г. От друга страна в Естония, благодарение на концентрирани и последователни усилия за развитието на е-правителство, основно в периода 2002-2003 г. разходите са на стойност 51.7 млн. евро, като тази сума е в диапазона 0.8 - 1% от бюджета на страната. Така погледнато България харчи по-малко отколкото Естония, но тук трябва да се вземат няколко фактора предвид: 1) в абсолютни величини

¹⁵ За повече информация и конкретни примери вижте: „[Индекс местни условия за правене на бизнес](#)“

- страната ни харчи два пъти повече на годишна база 2) в Естония е-правителството се реализира с бюджетни средства, като сумата включва и всички отделни разходи по ИКТ обезпечаване на държавния апарат, независещи от проекта е-правителство и 3) основната функционална рамка на изграждане на е-правителството приключва за две години, докато в България процесът трае вече седем години и гореспоменатата сума (131 млн.евро за 3 години) е само официално разписаната в Плана за изпълнение на стратегията за е-правителство от бюджета на България. Тоест, тук не се включват всички усвоени средства по европейски програми и различни донорски инициативи, финансиращи проектите на отделните институции.
3. Повечето от институциите нямат изградена комуникационна инфраструктура помежду си, която би създала условия за ефективен работен процес при обмена на информация и оптимизиране на ресурси¹⁶. Въпреки че в края на 2008 г. МС прие „Наредба за общите изисквания за оперативна съвместимост и информационна сигурност“, все още резултатите са по-скоро на хартия. Липсва прилагането на единни правила и стандарти за функциониране на комуникационни инфраструктури, което води до използването на различни подходи (по отношение на технологии, архитектура, начин на достъп, формат на документите и др.) от отделните институции. Това възпрепятства възможността за комуникация между институциите и силно ограничава реалните положителни ефекти от работеща комуникационна среда;
  4. Въпреки че в доклада за дейността на МДААР за 2008 г. се казва, че към 2008 г. общо за администрацията са въведени в употреба над 7,800 универсални електронни подписа и подписаните документи са около 333,500, използването и достигането в максимална степен на възможностите на е-подпис е доста ограничено. Както споменахме по-рано, в държавните институции системата за подаване на електронни документи (там, където изобщо съществува) е сложна, неясна и често дава грешки. Спокойно може да се твърди, че в повечето институции тя изобщо не съществува.
  5. Голяма част от държавните институции не използват ефективно възможностите на ИКТ технологиите (изискват вече съществуваща информация в базата данни на администрацията или изобщо не отговарят на електронни запитвания/молби), въпреки че са законово задължени¹⁷. От друга страна, всички държавни органи са приели за повече от нормално и достатъчно за работата им наличието само на е-поща за комуникация с граждани и бизнес. Това се случва на базата на предвидена вратичка в Наредба за електронните административни услуги, приета на 12.06.2008 г., където Чл.43¹⁸ изрично определя електронната поща като достатъчно средство за комуникация, въпреки че законодателят е вмъкнал фразата „по изключение“. Тоест на базата на „*изключението*“ всички институции са чисти пред закона, като спазват разпоредбите на наредбата и предоставят възможност за комуникация с е-

¹⁶ Добър пример са скорошните усилия за свързване на НАП и Митниците!

¹⁷ Закон за електронното управление и Закон за електронния документ и електронния подпис

¹⁸ Чл. 43 от НАРЕДБА ЗА ЕЛЕКТРОННИТЕ АДМИНИСТРАТИВНИ УСЛУГИ.

Подаването на електронни документи, свързани с извършването на електронни административни услуги, от гражданите и организациите се осъществява:

1. онлайн по стандартизиран протокол чрез публично достъпно уеб базирано приложение;

2. чрез единната среда за обмен на документи.

(2) По изключение се допуска подаването на електронни документи:

1. чрез електронна поща;

2. на оптичен, магнитен или друг носител.

подпис. Практиката показва, че в повечето от държавните институции комуникацията с е-подпис е невъзможна и/или силно затруднена, поради няколко основни причини, като: явна липса на сътрудничество от страна на служителите, липса на знание в отговорните институции за разпоредби в действащи закони (ЗЕУ и ЗЕДЕП) и/или просто липса на изградена технологично структура за приемане, обработване и архивиране на документи по електронен път.

Казус на Програма достъп до информация (ПДИ)

Един добър пример за ситуацията в България с използването на електронната комуникация е описан в годишния доклад на Програма достъп до информация (ПДИ)¹. Експертите от ПДИ използват примера с подаване на заявление по Закона за достъп до обществена информация по електронен път. Заявления са подадени до 399 институции, включително министерства, агенции, държавни комисии, областни управи и общини. Резултатите показват следното: в 137 институции (34,3%) е получен отговор в законоустановения срок (14 дни), 29 институции (7%) отговарят след срока, 233 (58,40%) изобщо не отговарят на заявленията. В 99 институции (24%) е посочен редът, по който се подават заявления по електронен път, а в 17 (4,26%) се изисква електронен подпис при подаване на заявлението, което от друга страна е *незаконосъобразно*.

6. **Неяснота и липса на знание относно отговорностите на институциите.** При опит за получаване на специфична информация често се наблюдава прехвърляне на отговорност и липса на ясни компетенции за получаване на изчерпателен отговор.

Казус на Институт за пазарна икономика (ИПИ) във връзка с опит за получаване на адекватна информация от отговорни институции

От ИПИ решихме да получим информация относно валидността на електронните подписи, издадени от чуждестранен доставчик и възможността (има ли такава?) за тяхното използване в България. За наше учудване не успяхме да получим отговор от компетентните институции. Опитвахме да направим запитване по телефона към Координационен център по информационни, комуникационни и управленски технологии, но интернет страницата му не работеше (зарещдаше само заглавната страница) и съответно не можеше да се види телефон за контакт. След това от страницата www.egov.bg взехме координати на отговорните лица, които се оказаха Дирекция „Електронно правителство“ във вече несъществуващото Министерство на държавната администрация и административната реформа – за съжаление отново се сблъскахме с незнание. От дирекцията ни посъветваха да се обадим в някой от доставчиците на услугата електронен подпис (доставчиците са няколко частни фирми и те ни насочиха поименно към една от тях и дори ни дадоха телефонен номер). Позвънихме в два от доставчиците и те ни обясниха, че не са много сигурни и трябва да се пита конкретната институция, дали приема дадения подпис и сертификат.

В Естония единственото нещо, което трябва да се направи, е да се влезе на <https://ettevotjaportaal.rik.ee/index.py?chlang=eng>, където да се регистрира чуждестранният подпис.

7. **Липсва информация за възможностите, които е-правителството предоставя на гражданите и бизнеса,** т.е. няма достатъчно информираност сред обществото. Раздаването на листовки и флайери е един, но съвсем не най-

ефективният канал за информиране на обществото за наличието на определени **нови възможности** за комуникация с държавната администрация. Необходима е по-сериозна публична информационна кампания за достиженията на е-правителството, а също така и представяне по ясен и точен начин на предимствата на новите възможности, които предоставя е-правителството.

Обобщение на ситуацията в България

Въпреки приетите директиви, програми, стратегии и специалната институционална обезпеченост (създаване на Министерство на държавната администрация и административната реформа и работата на Държавна агенция за информационни технологии и съобщения¹⁹), още няма напълно функциониращо е-правителство. Често гражданите могат да направят справка или да изтеглят заявление, но трябва да предоставят и хартиено копие. В други случаи трябва да се плати такса по банков път, което обезсмисля услугата, тъй като времето спестено от ходенето и чакането в дадената институция е заменено от това до банката.

Един от най-сериозните недостатъци на е-правителство в България е липсата на интегрирана комуникационна среда между всички публични институции, неспазването на съществуващото законодателство и нежеланието за работа с нови технологии на държавните чиновници. Ако тези проблеми се преодолеят, това ще донесе много по-голяма ефективност на работата, ще намали в пъти бюрократичното бреме пред гражданите/бизнеса и ще доведе до оптимизация на ресурс вътре в държавната администрация. Ненужно е да се споменава, че така ще се спестят разходи както за гражданите и бизнеса, така и за администрацията.

---

¹⁹ Към момента тези институции вече не съществуват

ПРИЛОЖЕНИЕ 4

Таблица 5: Всички услуги, предоставяни от НАП и възможност за изпълнение по електронен път (само 27 от тях може да се предоставят по електронен път!)

НАИМЕНОВАНИЕ НА УСЛУГАТА	ВИД НА УСЛУГАТА	ПЕРИОДИЧНОСТ	ВЪЗМОЖНОСТ ЗА ИЗПОЛЗВАНЕ НА Е-ПОДПИС
1. Издаване на актове за регистрация по ДДС	регистрация	няма указан срок, задължението възниква по закон	не
2. Издаване на Удостоверение за наличието или липсата на задължения	удостоверение	по искане на лицето	да
3. Издаване на Удостоверение на основание чл. 76, т. 7 от Закона за българските документи за самоличност	удостоверение	по искане на лицето	да
5. Издаване на Удостоверение за вписване на осигурителна каса	удостоверение	по искане на лицето	не
6. Издаване на Удостоверение за регистрация в регистъра на Националната агенция по приходите	удостоверение	по искане на лицето	не
7. Издаване на Удостоверение за декларирани данни	удостоверение	по искане на лицето	да
8. Издаване на Удостоверение за декларирани финансови резултати и платени данъци	удостоверение	по искане на лицето	да
9. Издаване на Удостоверение за дължимите от наследодателя данъци и задължителни осигурителни вноски и начислени лихви върху тях	удостоверение	по искане на лицето	не
10. Издаване на Удостоверение за наетите по трудови правоотношения български граждани от осигурител чуждестранно лице	удостоверение	по искане на лицето	не
12. Издаване на Удостоверение за съдия изпълнител	удостоверение	по искане на съдия-изпълнител	не
13. Издаване на Удостоверение за платени данъци	удостоверение	по искане на лицето	да
14. Издаване на Удостоверение на основание чл. 6, ал. 3, т. 4 от Наредба №4/08.08.2008 г.	удостоверение	по искане на лицето	да
15. Издаване на Удостоверение за платени данъци и осигуровки	удостоверение	по искане на лицето	да
16. Извършване на проверка и маркиране на изделия от благородни метали и издаване на свидетелства	свидетелство	по искане на лицето	не
17. Издаване на Удостоверение за регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, което не е установено на територията на Общността	удостоверение	по искане на лицето	не
18. Издаване на Удостоверение за регистрация на агент по встъпване в правото за възстановяване на платен данък върху добавената стойност на данъчно незадължени физически лица, които не са установени на територията на Общността	удостоверение	по искане на лицето	не
19. Издаване на Удостоверение за наличие или липса на задължения и обезпечителни мерки	удостоверение	по искане на съдия-изпълнител	не

20. Издаване на Удостоверение за регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, установено и регистрирано за целите на данък върху добавената стойност на територията на Общността	удостоверение	по искане на лицето	не
21. Издаване на Удостоверение за липса на регистрация в регистъра на Националната агенция по приходите	удостоверение	по искане на лицето	не
23. Издаване на Удостоверение по чл. 181, ал. 1 от Данъчно осигурителен процесуален кодекс	удостоверение	по искане на лицето	не
24. Издаване на Удостоверение за платени данъци върху печалба от стопанска дейност в България	удостоверение	по искане на лицето	не
29. Изясняване и корекция на здравен и осигурителен статус	удостоверение/справка	по искане на лицето	не
30. Изготвяне и предоставяне на справки и информация	справки/писма	по искане на лицето	не
31. Издаване на копие на документи при поискване от клиент	копие на документ	по искане на лицето	не
32. Заверка на свидетелства за регистрация на фискални устройства	заверка на документ	7- дневен от въвеждането в експлоатация на съответното фискално устройство	не
33. Заверка на документи – декларация по чл. 37 ал. 1, т. 14 от Закона да тютюна и тютюневите изделия	заверка	по искане на лицето	не
34. Заверка на документи – декларация по чл. 7, ал. 3 от Закон за приватизация и след приватизационен контрол	заверка	по искане на лицето	не
35. Заверка на документи – Справка-декларация по чл. 2, ал. 1, т. 2 и чл. 3, ал. 1, т. 2 от Наредба № 4 от 20. 05. 2005 г.	заверка	по искане на лицето	не
36. Заверка на удостоверения и документи, издавани от органите по приходите и органите на общините и подлежащи на легализация	заверка	по искане на лицето	не
38. Приемане на Данъчна декларация по чл. 50 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица	декларация	задължение по закон - до 30 април	да
40. Справка за окончателния размер на осигурителния доход за 2008 г. към годишната данъчна декларация по чл. 50 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица	справка	задължение по закон - до 30 април	да
41. Приемане на Справка за изплатени доходи на физически лица	справка	задължение по закон - до 30 април	да
42. Приемане на Данъчна декларация по чл. 55 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица за доходи, облагаеми с окончателен данък	декларация	задължение по закон - ДД по чл. 55, ал. 1 се подава в срок до края на месеца, следващ тримесечието на внасяне на данъка. - ДД по чл. 55, ал. 1 за доходи по чл. 38, ал. 5 се подава от лицето, придобило дохода, до края на месеца, следващ месеца на придобиване на акциите и дяловете в приемащото/новоучреденото дружество.	не

44. Приемане на годишна данъчна декларация по чл.92 от Закона за корпоративното подоходно облагане за данъчния финансов резултат и дължимия годишен корпоративен данък	декларация	задължение по закон - 31 март	да
44а. Приемане на Годишна данъчна декларация по чл. 219, ал. 3 от Закона за корпоративното подоходно облагане	декларация	задължение по закон - 31 март	не
44б. Приемане на Годишна данъчна декларация по чл. 252 от Закона за корпоративното подоходно облагане	декларация	задължение по закон - 31 март	не
44в. Приемане на Годишна данъчна декларация по чл. 259, ал. 2 от Закона за корпоративното подоходно облагане	декларация	задължение по закон - 31 март	не
48а. Приемане на Декларация по чл. 201 от Закона за корпоративното подоходно облагане	декларация	задължение по закон - всяко тримесечие в срок до края на месеца, следващ тримесечието, през което е внесен данъкът	не
48б. Приемане на Декларация по чл. 246 от Закона за корпоративното подоходно облагане	декларация	задължение по закон - 15-о число на месеца, следващ тримесечието	не
48в. Приемане на Декларация по чл. 259, ал. 1 от Закона за корпоративното подоходно облагане	декларация	задължение по закон - 31 декември на предходната година	не
49. Приемане на Декларация за намаляване на авансовите вноски	декларация	задължение по закон - няма фиксиран срок	не
51. Приемане на Декларация за данъка върху хазартната дейност	декларация	задължение по закон - преди определяне на резултатите от всяка игра	не
52. Приемане на VIES – декларация	декларация	задължение по закон - до 14-о число включително на месеца, следващ данъчния период, за който се отнасят	да
53. Приемане на ИНТРАСТАТ – декларация	декларация	задължение по закон - до 10-то число всеки месец с данни за предходния.	да
56. Приемане на Декларация образец № 1 “Данни за осигуреното лице”	декларация	Съгласно Наредба № Н-8/29.12.2005 за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица - чл.2, ал.1.	да
57. Приемане на Декларация образец № 2 “Доплащане на възнаграждения за минал период”	декларация	10-дни от датата на изплащане на възнаграждението.	не
58. Приемане на Декларация образец № 3 “Данни за здравно осигуряване на лица, осигурени от републиканския бюджет”, от фонд “Безработица” и други	декларация	До 10 дни след края на месеца, за който се отнасят данните.	да
59. Приемане на Декларация образец № 4 “Авансово внесени здравноосигурителни вноски” /отменена/	декларация		не

60. Приемане на Декларация образец № 5 "Авансово внесени социални и здравноосигурителни вноски"	декларация	не по-късно от 10 дни след внасянето на дължимите осигурителни вноски за съответния месец.	не
61. Приемане на Декларация образец № 6 "Данни за дължими вноски и данък" по чл. 42 от Закона за данъците върху доходите на физическите лица	декларация	Съгласно Наредба №Н-8/29.12.2005 год. за съдържанието, сроковете, начина и реда за подаване и съхранение на данни от работодателите, осигурителите за осигурените при тях лица, както и от самоосигуряващите се лица - чл.2, ал.2.	да
62. Приемане на Декларация за регистрация на самоосигуряващ се /включва и вида осигуряване	декларация	7- дневен от започване на дейността	не
63. Приемане на Декларация по чл. 7 от Закон за гарантираните вземания на работниците и служителите при несъстоятелност на работодателя	декларация	7 дневен срок от настъпване на събитието/обявяване в несъстоятелност/	не
64. Приемане и обработка трудови договори	уведомление	5 дневен за нов договор и 3дневен при прекратяване	да
65. Приемане на Заявление-декларация за вписване/отписване на член на осигурителна каса		по искане на лицето	не
66. Приемане на заявление за напускане на страната	заявление	по искане на лицето	не
67. Приемане на Заявление за завръщане в страната	заявление	по искане на лицето	не
68. Приемане на Заявление за прекратяване на регистрация на агент по встъпване в правото за възстановяване на платен данък върху добавената стойност на данъчно незадължени физически лица, които не са установени на територията на Общността	заявление	по искане на лицето	не
69. Приемане на Заявление за регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, което не е установено на територията на Общността	заявление	по искане на лицето	не
70. Приемане на Заявление за прекратяване на регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, което не е установено на територията на Общността	заявление	по искане на лицето	не
71. Приемане на Заявление за регистрация на агент по встъпване в правото за възстановяване на платен данък върху добавената стойност на данъчно незадължени физически лица, които не са установени на територията на Общността	заявление	по искане на лицето	не
72. Приемане на Заявление за регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, установено и регистрирано за целите на данък върху добавената стойност на територията на Общността	заявление	по искане на лицето	не
73. Приемане на Заявление за прекратяване на регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, установено и регистрирано за целите на данък върху добавената стойност на територията на Общността	заявление	по искане на лицето	не

74. Приемане на заявление за подаване на документи по електронен път и ползване на електронните услуги предоставяни от Националната агенция за приходи с Универсален електронен подпис от задължено лице/упълномощено лице	заявление	при поискване от лицето	да
76. Уведомяване на задължените лица за извършена служебна корекция в подаден документ	съобщение	задължение по закон	не
77. Приемане на Уведомление при обявяване в несъстоятелност	уведомление	задължение по закон	не
79. Приемане на Уведомление при прекратяване, прехвърляне на предприятие и преобразуване	уведомление	задължение по закон	не
80. Приемане на Уведомление за упълномощаване, оттегляне на упълномощаване, промяна на електронен адрес	уведомление	при поискване от лицето	да
81. Приемане на Искане за издаване на документ	искане	по искане на лицето	да
82. Приемане на Искане за издаване на служебен номер на чуждестранно лице	искане	по искане на лицето	не
83. Приемане на уведомление за неподаване на месечни декларации по система Интрастат	уведомление	по искане на лицето	не
84. Приемане на Искане за прихващане или възстановяване	искане	по искане на лицето	не
85. Предоставяне на отговори и становища при писмени запитвания, свързани с прилагане на законодателство и във връзка с прилагането на спогодби за избягване на двойното данъчно облагане		по искане на лицето	не
86. Предоставяне и актуализиране на софтуерни продукти за ползване от клиенти	софтуерни продукти		да
87. Подаване на декларации по Закона за данък върху добавената стойност		задължение по закон - до 14-о число включително на месеца, следващ данъчния период, за който се отнасят	да
90. Подаване на ИНТРАСТАТ-декларации по електронен път	декларация	до 10-о число на месеца следващ референтния период	да
95. Плащане на данъци и осигуровки по Интернет с дебитни карти.	плащане		да
97. Издаване на удостоверение за вписване на обменни бюра и вписване в публичния регистър на лицата, извършващи дейност като обменно бюро.	удостоверение	по искане на лицето	не
98. Издаване на приложения към издадените удостоверения за вписване за всеки пункт за обмяна на валута и вписване в публичния регистър на обменните бюра на пунктовете за обмяна на валута.	удостоверение	по искане на лицето	не
99. Вписване на промени в обстоятелствата и издаване на нови удостоверения и приложения към тях за всеки пункт за обмяна на валута.	удостоверение	по искане на лицето	не
100. Съобщение за наличието или липсата на задължения за данъци и задължителни осигурителни вноски	удостоверение	по подадено уведомление	не

101. Издаване на удостоверение Е 103 за приложимото законодателство за лица, които са наети на работа в дипломатически мисии и консулски служби, личния домакински персонал на представителите на такива мисии и служби и за служителите от помощния персонал на Европейските общности чл. 16 (2), (3) от Регламент (ЕИО) 1408/71	удостоверение	по искане на лицето	не
102. Издаване на удостоверение Е 102 за удължаване периода за който продължава да се прилага законодателството на Република България - Регламент (ЕИО) 1408/71	удостоверение	по искане на лицето	не
103. Издаване на удостоверение Е 101 - Регламент (ЕИО) 1408/71	удостоверение	по искане на лицето	не
104. Издаване на удостоверение за местно лице за целите на прилагането на Директива 2003/48/ЕС от 3 юни 2003г	удостоверение	по искане на лицето	не
105. Издаване на удостоверение за третиране на неперсонифицирано дружество като подлежащо на облагане с корпоративен данък за целите на прилагането на Директива 2003/48/ЕС от 3 юни 2003г	удостоверение	по искане на лицето	не
106. Издаване на удостоверение за приравняване на неперсонифицирано дружество като колективна инвестиционна схема за целите на прилагане на Директива 2003/48/ЕС	удостоверение	по искане на лицето	не
107. Издаване на удостоверение за освобождаване от данък при източника на основание чл. 143у, ал. 1 от Данъчно осигурителен процесуален кодекс и в съответствие с чл. 13 от Директива 2003/48/ЕС от 3 юни 2003г.	удостоверение	по искане на лицето	не
108. Издаване на удостоверение за местно физическо лице за целите на прилагане на Спогодбите за избягване на двойното данъчно облагане	удостоверение	по искане на лицето	не
109. Издаване на удостоверение за местно юридическо лице за целите на прилагане на СИДДО	удостоверение	по искане на лицето	не
110. Издаване на удостоверение за платен данък при източника по чл. 201, ал. 4 от Закона за корпоративното подоходно облагане	удостоверение	по искане на лицето	не
111. Издаване на удостоверение за платен окончателен данък по чл. 58 от Закон за данъците върху доходите на физическите лица	удостоверение	по искане на лицето	не
112. Приемане на Регистрационен формуляр за Интрастат оператор	заявление	няма срок, задължението възниква по закон и при подаване на първа Интрастат декларация от нерегистриран Интрастат оператор	да
113. Приемане на Искане за дерегистрация на Интрастат оператор	искане	по искане на лицето	не
114. Искане за възстановяване на данък върху добавената стойност от дипломати	искане	До края на месеца, следващ тримесечието, през което са извършени покупките	не
115. Искане за възстановяване на данък върху добавената стойност от дипломати за дарения	искане	До 30-о число на месеца, през който е извършена безвъзмездната доставка	не

116.Искане за възстановяване на данък върху добавената стойност от членове на дипломатически представителства	искане	До края на месеца, следващ тримесечието, през което са извършени покупките	не
117.Искане за възстановяване на данък върху добавената стойност от лица неустановени в Европейския съюз	искане	най-късно до 30 юни на годината, следваща календарната година, през която е възникнало правото на възстановяване на данъка	не
118.Искане за възстановяване на Данък върху добавената стойност от лица установени в ЕС	искане	до 30 юни на годината, следваща календарната година, през която е възникнало правото на възстановяване на данъка	не
119.Опис на наличните активи по чл.61, ал.1 от Правилник за прилагане на закона за данък върху добавената стойност	опис	не по-късно от седем дни от датата на регистрацията	не
120.Опис на стоките и услугите, получени във връзка с правопримството по чл.10 Закона за данък върху добавената стойност, за които е на лице право на приспадане на данъчен кредит	опис	в 30-дневен срок, считано от датата на вписването на съответното обстоятелство по чл. 10 от ЗТР в търговския регистър	не
121.Опис на наличните активи по чл.61, ал.2 от Правилник за прилагане на закона за данък върху добавената стойност	опис	не по-късно от седем дни от датата на повторната регистрацията	не
122.Декларация за Вътрешнообщностна доставка или Вътрешнообщностно придобиване на ново превозно средство от нерегистрирани по Закона за данък върху добавената стойност	декларация	в 14-дневен срок от изтичането на данъчния период, през който данъкът за придобиването или за доставката е станал изискуем	не
123.Уведомление за извършена продажба по чл.131 от Закон за данък върху добавената стойност	уведомление	срок до 5 дни, считано от получаване на пълната цена по продажбата	не
124.Приемане на Декларация по чл. 149, ал.6 от Закона за корпоративното подоходно облагане	декларация	Декларацията се подава ежегодно в срок до 31 януари на съответната година до годината на разпореждане с новопридобитите акции или дялове .	не
125.Издаване на актове за дерегистрация по ЗДДС	акт	при възникване на съответните обстоятелства по закон	не
126.Прием на заявление за регистрация на осигурителна каса	заявление	по искане на лицето	не
127.Прием на заявление за регистрация по ЗДДС	заявление	14-дневен срок от изтичането на данъчния период, през който е достигнало оборот при задължителна регистрация и по искане на лицето при регистрация по избор	не

128.Прием на заявление за дерегистрация по ЗДДС	заявление	14-дневен срок при възникване на обстоятелства за задължителна дерегистрация и по искане на лицето при регистрация по избор	не
129.Издаване на Удостоверение за регистрация по ЗДДС	удостоверение	при настъпване по закон на обстоятелствата за издаване	не
130.Подаване на искане за издаване на удостоверение Е101	искане	по искане на лицето	не
131.Издаване на Акт за прекратяване на регистрация на агент по встъпване в правото за възстановяване на платен данък върху добавената стойност на данъчно незадължени физически лица, които не са установени на територията на Общността	акт	при възникване на съответните обстоятелства	не
132.Издаване на Акт за прекратяване на регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, което не е установено на територията на Общността	акт	при възникване на съответните обстоятелства	не
133.Издаване на Акт за прекратяване на регистрация на агент за представителство на чуждестранно лице, установено и регистрирано за целите на данък върху добавената стойност на територията на Общността	акт	при възникване на съответните обстоятелства	не
134.Издаване на удостоверение за платен данък върху общата годишна данъчна основа и данък върху годишната данъчна основа по чл. 58 от Закон за данъците върху доходите на физическите лица	удостоверение	по искане на лицето	не
135.Уведомително писмо за възникване на годишно задължение по система Интрастат.	писмо	годишно	да
136.Приемане на Искане за прилагане процедура за опростено деклариране по система Интрастат.	искане	по искане на лицето	не
137. Издаване на Решение за прилагане процедура за опростено деклариране по система Интрастат.	решение	по искане на лицето	не
138.Приемане на декларация по чл.19и, ал.2 от преходните и заключителните разпоредби на Закона за здравното осигуряване	декларация	по искане на лицето	да

Източник: НАП

ИНВЕСТИРАЙТЕ В ИДЕИТЕ ЗА СВОБОДА

Ако желаете да сте част от разпространението на стопанската свобода в България и да подпомогнете търсенето на пазарни решения, можете да подкрепите Института за пазарна икономика:

1. On-line дарение

Плащането се осъществява чрез ePay.bg - Интернет системата за плащане с банкови карти и микросметки.

2. Дарение с кредитна карта

https://www.epay.bg/credit_wt.cgi?CIN=6364119669

3. Дарение по банкова сметка:

Банкова сметка на ИПИИ в лева
IBAN: BG54 UNCR 7630 1039 2234 15
BIC: UNCRBGSF
УниКредит Булбанк
ул. Калоян №3

Възможностите за подкрепа са:

	РАЗМЕР	ПОЛЗИ
Съмишленник на ИПИ	до 200 лв.	Ставате част от мрежа, в която на почит са идеите за ниски данъци, малка администрация, повече лична свобода и върховенство на закона. Бъдете с нас !
Приятел на ИПИ	200 - 500 лв.	+ Специално свидетелство за приятел на ИПИ, получава всички бюлетини и специални доклади, както и покана за всички събития, организирани от ИПИ
Сътрудник на ИПИ	500 - 3 500 лв.	+ Участие в специални допитвания, извършвани от ИПИ по актуални теми
Член на клуба на ИПИ	3 500 - 7 000 лв.	++ Покана за годишна среща на всички членове на клуба, на която имат възможност да обсъждат и коментират актуални теми с екипа на ИПИ
Почетен член на клуба на ИПИ	7 000 - 15 000 лв.	+++ Лична среща с екипа на ИПИ веднъж годишно
Благодетел на ИПИ	над 15 000 лв.	++++ Възможност за участие в специални срещи на ИПИ по проекти, оперативни обсъждания на екипа и предложение на теми за изследване